

МИЛИСАВ САВИЋ

АПОЛОН И МАРСИЈА*

КОМИТСКО ПОЗОРИШТЕ КОСТЕ ВОЈНОВИЋА ПРИКАЗУЈЕ
„АПОЛОН И МАРСИЈА”

Представи присусићују Ленц и буџарски њоручник.

ПРИПОВЕДАЧ (*иџра ља Кајейан*): У давна времена када су земљом ходали богови, у Грчкој, тамо где је сада наша војска и наш краљ, живео је младић који је изашао на глас по заносној свирци и предивној игри.

АПОЛОНОВ ПРАТИЛАЦ (*Грбавко, доводи Марсију*): То је тај младић, свемоћни боже Аполоне!

АПОЛОН (*иџра ља Злојолеђа, за себе*): Нека протува! (*Марсију*): Ко си ти?

МАРСИЈА (*Косџа*): Марсија, Егаров син.

АПОЛОН: Знаш ли пред ким стојиш?

МАРСИЈА: Божанско лице и стас те одају, славом овенчани Аполоне, сине Лете и Зевса! Када си се на Делу родио, дрвеће је процветало и замирисало, а лабудови су, уз најлепшу песму, седам пута одлетали острво.

АПОЛОН: Прича се да си најбољи свирач и играч у целој Грчкој.

МАРСИЈА: Али све те приче бледе наспрам химни о твојој божанској моћи.

АПОЛОН (*за себе*): Лукавко мали! (*Марсију*): Чуо сам да се хвалиш да си у свирци и игри бољи и од мене. Па и у загонетању.

МАРСИЈА: Сва моја хвала је у ономе што једино умем и волим да радим, у игри и свирци, као што је твоја, о боже сунца, у

* Из истоимене драме, по роману *Ћуџ комџијскоџ војводе*.

руковању луком и стрелом, у чему немаш равног ни међу боговима ни међу људима.

АПОЛОНОВ ПРАТИЛАЦ: Не горди се пред богом!

МАРСИЈА: Не гордим се, само говорим истину, а истина не може да смета божанским ушима. Моћ и бесмртност подарени су боговима, а страх и смрт људима. Једино се игром и свирком људи могу ослободити страха и задобити бесмртност.

АПОЛОН: Да се такмичимо пред судијама које сам изабереш.

АПОЛОНОВ ПРАТИЛАЦ: Да те видим сад, дрзнице!

МАРСИЈА: Нека судије буду музе!

АПОЛОН: Победник нек смисли казну за побеђеног по својој вољи!

МАРСИЈА: Не знам како је могуће казнити богове, па нек победник награди побеђеног.

АПОЛОН: Чиме то, смртнице, мене можеш наградити у случају да победиш?

МАРСИЈА: Тражићу да један дан у години песници владају светом. Ти ћеш се тог дана одмарати од напорних божанских послова и – то ти је награда – уживати у машти својих победника.

АПОЛОН: Шта мислиш, песнице дични, која је машта јача: машта стварања и добра или машта разарања и зла?

МАРСИЈА: Добро знаш мој одговор.

Улазе музе. Мелпомену ѿра Анђа, с великом масницом исјод ока.

ЛЕНЦ (*бујарском ѿоручнику*): Први пут видим музу са масницом на образу.

ПОРУЧНИК: Истепео је муж. (*За Мушавој*): Погледај оног тамо: само пиљи у нас, а ништа не говори.

ЛЕНЦ: И мене је преплашио. Док нисам сазнао да је мутав.

ПОРУЧНИК: Имам утисак да би ме могао заклати као кокошку.

ЛЕНЦ: Мада ми не изгледа као примитивац.

ПОРУЧНИК: Управо се од таквих треба чувати.

АПОЛОНОВ ПРАТИЛАЦ: Почећемо са загонетањем. Свако загонета и одгонета три пута.

АПОЛОН: „Ко прави, не жели га. Коме треба, не зна за њега.”

МАРСИЈА: Мртвачки сандук. „Три су секе и један братац. Једна сека нас греје, друга храни, трећа поји, а братац свира.”

АПОЛОН: Греје нас мој заштитник Феб, велико сунце, а храни пространа Геја, поји бистра вода, а свира несташни Зефир. А шта је ово: „Сваком зло чини, никог се не боји, свему свету над главом стоји.”

МАРСИЈА (*за себе*): Мртвачки сандук, моћ, сила – ето о чему Бог мисли. (*Ајолону*) То је оно чиме су богови казнили људе. Смрт! „Крила нема, ноге нема, живо није, воду пије.”

АПОЛОН (*за себе*): Песник! Из сваке речи проговара песник!
(*Марсији*): Просто као пасуљ. Богиња Ирида, гласница богова. Дуга.
Реци ми: ко је отац свих ствари, све дочека и преживи?

МАРСИЈА: Време.

АПОЛОН: Не, бог.

ПРВА МУЗА (*иџра је Анђа*): Време је – Кронос – старије од свих богова.

МАРСИЈА: „Бела њива, црно семе, мудра глава која сеје.”

АПОЛОН: Зар само знаш такве загонетке? Пергамент, слова, песник.

АПОЛООНОВ ПРАТИЛАЦ: На реду су питалице.

АПОЛОН: Зашто ловац тражи зеца?

МАРСИЈА (*за себе*): Глупо питање, глуп и одговор. (*Ајолону*):
Зато што не зна где је. „Шта је једнако краљу и сиромаху?”

АПОЛОН (*за себе*): Бадава покушаваш да људе изједначиш
с боговима. Увек ће бити паметних као што сам ја и глупих као
што је он. (*Марсији*): Родити се и умрети. Мада се умрети може и
као кукавица и као јунак.

ДРУГА МУЗА (*иџра је Косара*): Пређите на брзалице.

МАРСИЈА: На вр’ брда врба мрда.

Ајолон њонови без њрешке.

АПОЛОН: Прође јеж, појевеш, про јелове граде. Врат се јеж,
појевеш, да и мене проведеш.

МАРСИЈА: Брзалица је дужа од моје.

Марсија њоџреши.

ПРВА МУЗА: У овом делу такмичења победио је Аполон. На
реду је игра.

АПОЛОН (*одџира сирџаки*): Шта кажете? Научио сам у Солуну.

*Марсија одџира срџско коло. Публика се укључи у иџру, нави-
јајући за Марсију.*

ПРВА МУЗА: Сад је на реду песма.

АПОЛОН: Турам, гурам, ал’ неће да уђе, моја нога у ципеле
туђе.

Марсија оџџева „Тамо далеко”.

ПРВА МУЗА: У песми је победио Марсија. Ко ће бити побед-
ник, одлучиће свирка.

Ајолон свира на виолини.

АПОЛОН: Часове ми је држао чувени скопски виолиниста
Бенко.

ИЗ ПУБЛИКЕ: Је ли у затвору?

АПОЛОН: Преклао је жену, курвештију.

Марсија свира на двојницама. Публика оџџ навџа за Марсију.

АПОЛОН: Да окренемо инструменте.

МАРСИЈА: Како се може свирати на окренутим двојницама?

АПОЛОН: Дobar свирач и на окренутом инструменту изводи мајсторије.

Ајолон окреће виолину и свира. Марсија дува безуспешно у окренуће двојнице.

МАРСИЈА: Ово је превара!

Музе хоће да победну. Ајолонов праћилац их зауставља са замахнућом шојатом.

ПРВА МУЗА: Аполон је победио.

АПОЛОН: Војводо, како ниси схватио да свирка и песма иде уз барабе, а не уз fine, школоване људе као што си ти! (*Наставља са шекстом*): Заслужио си страшну казну, као опомену свим смртницима који би хтели да се изједначе с боговима.

Праћилац изводи Марсију.

ПРИПОВЕДАЧ: Нећемо гледати кажњавање Марсије, јер грчка драма избегава такве сцене. О кажњавању Марсије известиће нас наша Косара, која игра Мелпомену, гласницу богиња.

КОСАРА: Војници су га одвели код свињараца, свукли до појаса, а онда наглавачке обесили за грану шљиве. Марсија није молио за милост. „Што ти сад не помогну српске књиге и песме?“, ухвати га Бугарин за косу и подиже главу. Лице натекло, све у крви, очи се не виде од убоја. Мој Мићко га пљуну. Ако ти је мајка жива, пожалиће што те је родила”, цикну крвник. Двојица војника ухватише га чврсто за рамена, а трећи засече ножем дуж кичме, поче да гули кожу. Зацрвене се месо. Дрхтаво. Певач скупил снагу и поручи Аполону како машта зла никад неће победити.

Кад злотовори одоше, комшије скинуше Мићка с гране и положише га на овчје коже. Беше још жив. Мајка му кваси усне и гранчицом тера муве.

Мићко се престаји у смирај сунца. Мајка у поноћ. Окупа се, обоче укупну ношњу, леже у кревет и испусти душу.

Публика се усмире на Ленца и бујарског њоручника: Побиймо гадове! Напијмо им се крви!

Капетан и Мутавко их зауставе.

КАПЕТАН (*Ленцу и њоручнику*): Оппростите, глумица је побркала текст. Испричала је смрт свог мужа, учитеља, који се успротивио спаљивању српских књига.

ЛЕНЦ: Чудно је, господине капетане, како живот оживљава књижевне форме. Овде сам гледао још једну представу са сценом о мајци која гласа не пушта на вест о смрти својих девет синова. Сцена ми је била лажна. Али ово што је урадила Косара, заслужује сваку похвалу. Анђа и не сања да је одиграла улогу живота. Иако се није држала текста.

КАПЕТАН: Чини ми се да ћемо се око Аполоновог питања, која је машта моћнија, зла или добра, још дуго спорити.

АПОЛОН (*ираишоцу*): Слуго моја верна, поштују ли ме људи и приносе ли ми жртве?

ПРАТИЛАЦ: Поштују, светли боже!

АПОЛОН: Као свирача и певача?

ПРАТИЛАЦ (*за себе*): Морам да га слажем. И божјим ушима прија лаж. (*Айолону*): Од Хераклових стубова па до Кавказа ори се од Ваших и Марсијиних песама.

АПОЛОН: Марсијиних?

ПРАТИЛАЦ: Пук као сваки пук. Пева и песме тог чобанина.

АПОЛОН: Како се само усуђују? То треба спречити.

ПРАТИЛАЦ: Јашта, мој велики боже!

АПОЛОН: Сваког ко пева песме тог чобанина треба казнити.

ПРАТИЛАЦ: Све казнити!

АПОЛОН: Не, све, будало једна. Обеси десетак, па ћеш видети како ће остали запечатити уста.

ПРАТИЛАЦ: Тако је, господару. Десет сељака, па десет војника.

АПОЛОН: Шта? Зар и војници певају песме?

ПРАТИЛАЦ: Као да им је сатир зачарао душу.

АПОЛОН: А шта је с твојом душом?

ПРАТИЛАЦ: Велики боже, ево моје главе на пању, сеци је...

АПОЛОН: И хоћу.

ПРАТИЛАЦ: О, свемоћни боже, победио си Марсију, али ниси његове чаролије. Све нас је његова свирка и песма омађијала.

АПОЛОН: Ти, мала гњидо! Олако се одричеш свог бога!

ПРАТИЛАЦ: Господару, Марсија те је тешко проклео!

АПОЛОН: Како смртник може проклетити бога?

ПРАТИЛАЦ: На месту где је издахнуо, изникао је гај трешања. Свирале направљене од трешњевог дрвета испуштају...

АПОЛОН: Шта?

ПРАТИЛАЦ: Не усуђујем се, о, велики боже, да кажем.

АПОЛОН: Боље реци него да ти усијаним клештима извлачим речи.

ПРАТИЛАЦ: Свирале певају „Аполон је на превару одрао Марсију”.

Айолон узима свиралу, гува у њу, заиста се чује оно што је ираишлац рекао.

АПОЛОН: Да се посече цео гај.

ПРАТИЛАЦ: Већ смо га секли, а он изникне још гушћи.

АПОЛОН: Зар да ме оваква срамота од једног смртног гоље нађе? Зар довека да се пева та срамна песма о мени? Слуго моја

верна, а зачарана, можеш ли ми казати како да се ослободим Марисијине клетве?

ПРАТИЛАЦ: На самрти Марсија ти је поручио да ће те ослободити клетве ако три године чуваш говеда краља Адмета.

АПОЛОН: А могу ли уместо чувања говеда да одем у комите? Слуго моја добра, припреми ми пастирски штап и торбу. Песникова воља мора се испоштовати. Песникову клетву мој мач не може сасећи. Песнике сила не може покорити.